

REHÁK TÜNDE

GALÁNTAI OKTATÁSI HELYZETKÉP

KÖZPONTI ISKOLÁK, KISISKOLÁK NÉGY INTERJÚ TÜKRÉBEN (1. RÉSZ)¹

A szlovákiai magyarok demográfiai, statisztikai fogyását mindig is több tényező befolyásolta. A negatív természetes népszaporulat mellett a vegyes házasságokban született gyermekek többségének szlovák identitása, a városi környezet ugyancsak erőteljesen érvényesülő asszimilációs hatása közismert, de ritkán tematizált kiváltó okai fogyásunknak. Az asszimilációs vitáink leggyakoribb színtere és minden bizonnyal napjaink egyik legfontosabb kérdése az iskolaválasztás. Rövid tanulmányomban a Galántai járás, pontosabban szólva a járási székhelyen és közvetlen vonzáskörzetében kialakult helyzetet szeretném bemutatni, a kérdés helyi szakértőivel készült interjúk alapján.

A magyar-szlovák nyelvhatár által metszett Galántai járásban, Galánta fejlődésében már 50–60 éve megfigyelhető a felgyorsult nyelv- és identitásváltás. Bár a galántai Kodály Zoltán Alapiskola fel tudott nőni a feladathoz, hogy egy központi iskola szerepét töltsse be. Itt most a központi iskola fogalmát abban az értelemben használom, hogy ezek az intézmények több iskolájukat már elveszített településre kiterjedő beiskolázási

vonzáskörzettel rendelkeznek, azaz az adott településen kívül a környező községekből is a gyermekeket nagyrészt ebbe az iskolába íratják be. Fontos persze annak vizsgálata is, hogy mindez milyen hatással van a vonzáskörzet többi településére, ahol még léteznek magyar tannyelvű iskolák.

Dél-Szlovákia majdnem minden járásában jellemzőnek tarthatjuk azt a folyamatot, amikor a környékbeli kisiskolák sorra zárják be kapuikat amiatt, mert a központi alapiskolával nem tudták felvenni a versenyt. A Galántai járásban ilyen iskola volt Taksonyon (Matúškovo) vagy Nemeskajalon (Kajal), amelyek megszűnte valamilyen, eddig alaposabban nem vizsgált formában összefüggött Galánta erős vonzó hatásával, a központi iskola és a kisiskolák közötti választási helyzettel és a szülők, az iskolafenntartó önkormányzatok döntésével.

Azt is érdemes lesz megvizsgálni, hogy a megszűnt, megszűnés előtt álló iskolák teljesítménye, színvonala vagy inkább csak a szülők „nagy iskolákat” előnyben részesítő magatartása játszik közre ezeknek a kérdéseknek az eldöntésében. A megszűnő magyar kisiskolák problémája az egész

oktatásügyünket súlyosan érinti, s ez kihathat a magyar lakosságú falvak népességmegtartó erejének további gyengülésére is. Az Önkormányzati Szemle és a Katedra hasábjain időről időre megjelenő statisztikai, oktatáspolitikai elemzések jelzik, hogy az érintett iskolák igazgatói, tanítói mellett a pedagógusvilág szakemberei is egyre többször és egyre behatóbban foglalkoznak ezzel a közeljövőben átfogó megoldásokat igénylő kérdéskörrel.

A galántai és járási helyzet jobb feltérképezéséhez interjúkat készítettem a régió meghatározó oktatási vezetőivel. Funkciójuknál, elhivatottságuknál fogva maguk is egész életükben foglalkoztak ezekkel a problémákkal. A négy interjúalany a következő: *Oláh Hajnalka*, a galántai Kodály Zoltán Alapiskola igazgatónője; *Balogh Csaba*, aki két évig volt igazgatója az említett intézménynek, az 54 éve megalakult iskolakórus alapítója, azóta is karmestere, vezetője; *Szanyi Mária*, néprajzkutató, pedagógus, a Szlovákiai Magyar Pedagógusszövetség galántai alapszervezetének tagja; valamint *Pék László*, aki hosszú időn keresztül a Szlovákiai Magyar Peda-

gógusok Szövetségének (SZMPSZ) országos elnöke volt, ma pedig a Magyar Közösség Pártja (MKP) Országos Tanácsának a tagja. Az interjúk elkészítését és elemzését azért is fontosnak tartom, hogy a meglehetősen riasztó statisztikai adatok mellett vizsgáljuk a mai iskolaügyünket meghatározó történelmi és társadalmi jelenségeket és háttér folyamatokat is.

AZ ISKOLAVÁLASZTÁS KÉRDÉSEI

Minden kisebbség fennmaradásának egyik kulcskérdése, mennyire áll módjukban anyanyelven tanulni, anyanyelvi kultúrájukat az iskoláskorú nemzedékeknek szervezett, intézményes keretek közt továbbadni, fejleszteni. Az első körben a szülők iskolaválasztási szokásairól, döntéseiről kérdeztem az érintett szakembereket. Pék László a következőképp fogalmazott válaszában: „Egyrészt a család tölt be fontos szerepet ennél a kérdésnél, ha még egyfajta hagyományos értéket képvisel, akkor ott kapják meg azt a nevelést, ami őket a magyar anyanyelvű iskolába viszi, másrészt a rokonai kapcsolatok, mint pl. a nagyszülőkkel való kapcsolat. Sajnos ma már inkább a baráti kapcsolatokat tartják (fontosnak) az emberek. A következő az a lakóhelyen előforduló hatások, hogy egy közösség mennyire vegyes nemzetiségű, illetve régen a munkahelyek is nagy befolyást gyakoroltak az emberekre ilyen téren. Továbbá a szülők iskolázottsága. Részben az, hogy középiskolai vagy egyetemi végzettséget érnek-e el, mert minél magasabb műveltségi fokot érnek el a szülők, annál inkább tudatosul bennük az örökség iránt érzett felelősség, és az anyanyelvet annál inkább megőrzik. Ezekon kívül a magyarok egy jó része egyfajta magabiztosság hiányában van, tehát ők úgy érzik, hogy ebben az országban ők másodrendű polgárok, és ezáltal nem elég bátrak abban, hogy a környezetükben azt képviseljék/felválalják, hogy a gyermekeiket magyar iskolába íratják.”

Balogh Csaba a következőket tartja mérvadónak, ha iskolaválasztásról van szó: „Az iskolaválasztási szokásokat nagyban befolyásolja a tradíció, hogy a szülő a gyermekét annak idején milyen iskolába íratta be. Sajnos az utóbbi időkben ilyen tekintetben több tanulónk is hűtlen maradt az iskolánkhoz. A másik dolog, ami nagyon lényeges, hogy bízzanak az iskolában, hiszen Galántának már nagyon kevés

százaléka magyar (2011-ben a 15 ezer fős lakosság 30,5 %-a volt magyar – R. T.) A következő tényező az a vegyes házasság. Nagyon sok esetben a vegyes házasságokban vagy az egyik fél vagy a másik dönt, és sokszor nem tudnak közös nevezőre jutni. De énszerintem még mindig az a legmeghatározóbb tényező, hogy a szülő úgy érzi, nem tudott érvényesülni, ezért íratja be szlovák iskolába a gyermekét. A színvonal tekintetében nem vagyunk lemaradva a szlovák iskoláktól, és sajnos ennek ellenére is bármit is csinálunk, akkor is fogynak.” Mind a négy megkérdezett interjúalany egyetértett abban, hogy az iskolaválasztás kérdésében a legfontosabb tényező a szülői döntés, amelyet a családi hagyományok, a tradíció befolyásol. Véleményük szerint sok szülő számára a szlovák nyelv hatékony megtanulásának a szempontja a mérvadó az iskolaválasztásnál.

A DIÁKOK LÉTSZÁMA ÉS A KISISKOLÁK KÉRDÉSE

Mivel mindegyik interjúalany Galántán és környékén tevékenykedik, ezért a továbbiakban igyekeztem erre a területre és iskolákra összpontosítani. Ebben a járásban az évek során fokozottan tapasztalhatóak az asszimiláció jelei, ennek következtében megtapasztalhatjuk, hogy egyre több szülő íratja szlovák tannyelvű iskolába a gyermekét. A megkérdezett szakemberek a diákok számát illetően nagyon borúlátóak voltak, és a közeljövőben is csökkenésre számítanak. Oláh Hajnalka igazgatónő a galántai helyzet sajátosságait a következőképpen foglalta össze: „Itt lényegében rengeteg a magyar ember, aki átváltott a szlovákra, hiszen itt Galántán is, ha bemegyünk a három szlovák iskolába, biztosan megüti a fülünket a magyar szó. A magyarság fogyása pontosan most fog kiiütközni, hiszen ez az új generáció már a szlovákot írja be anyanyelvének. Mostanában foglalkozom családfakutatással, és arra kellett rájövniem, hogy Galánta környékén nem volt szlovák ember az 1900-as évek elején, és ma már ott tartunk, hogy kb. 36 % a magyar lakosok száma.”

Míg Oláh Hajnalka a városi magyar lakosság arányának a fogyását emelte ki, addig Szanyi Mária az iskolák szempontjából közelítette meg a helyzetet. „A magyarság fogyása az tulajdonképpen az iskolák harcát hozza magával, és ez egy kisebbségen belül tragédia. Ha az iskolák harca azt je-

lenti, hogy becsalogatjuk a falusi gyermekeket és ott felszámolódik az iskola, attól kezdve a szülő hamarabb beiratja szlovák tannyelvű iskolába a gyereket. Tehát ha elhozzuk, elcsalogatjuk a gyerekeket a nagy iskolába, és nem azt támogatjuk, hogy megmaradjon egy közösségben akár a kisiskola, akkor az az iskolák felszámolását jelenti, először a kisebbeket, de legvégül a nagyokat is.” Balogh Csaba szintén a magyar hagyományok elvesztését jósolja azokon a településeken, ahol megszűnik a magyar tannyelvű iskola: „A legfontosabb azt tudni, ha megszűnik egy községben a magyar iskola, ott fokozatosan megszűnik a magyar közösség és a magyar kultúra”.

Pék László a galántai iskola vonzó hatásáról fejtette ki véleményét a téma kapcsán: „Galánta elszippantja a környező településekről a gyerekeket, a túl nagy közelség miatt. Elég nagy a vonzáskörzete a galántai iskolának, holott azzal kellene foglalkoznia, hogy minél több diákot szerezzen meg a galántai gyerekek közül. Fontos lenne, hogy a központi iskola sugározzon ki a faluk felé, tehát, ha egy faluból jár az iskolába több gyermek is, akkor elvárható lenne, hogy azok a gyermekek a falusi programokban szerepeljenek, hogy az ottani szülőkkel fokozottan foglalkozzanak.”

Elmondható, hogy ez a kérdéskör egyformán erős érzelmekeket váltott ki a négy szakértőből, és más-más megközelítésben, de bizonyos értelemben mind borúlátóan ítélik meg a falvainkban működő kisiskolák és velük együtt a falusi magyar közösségek jövőjét. Ezzel együtt mindannyian fontosnak tartják, hogy szakmailag történjenek lépések a negatív folyamatok megállítására vagy legalább lelassításra érdekében. Ami a galántai központi funkciókat is betöltő városi iskola jelenét és jövőjét illeti, megosztottak a vélemények. Az iskola igazgatónője, Oláh Hajnalka a következőket gondolja: „A diákjaink több mint a fele a falukból jön, és nem is azokból a falvakból, ahol nincs magyar iskola, hanem ahol működik alsó fok, csak a szülő úgy döntött, hogy idehozza a gyereket, pontosan a minőség miatt. De ezenkívül olyan településekről is tanulnak nálunk gyermekek, ahol van teljes felépítésű iskola, mint pl.: Vága, Felsőszeli, Nagymácséd. Mivel Taksonyon, Nemeskajalon bezárt a magyar iskola, onnan automatikusan a szülő a galántai iskolába hozza a gyermekét,

illetve Nemeskosútról például azért jár hozzánk több diák is, mivel Diószegre nincs jó buszjárat.”

Balogh Csabától a következőket tudhatjuk meg: „Ennek az iskolának a menetét nagyban befolyásolják a környező faluk gyermekei. Sajnos azt kell mondani, hogy a környező faluk gyermekei száma sokkal nagyobb, mint a galántai gyermekeké. Ami a mi iskolánkban nagy gond, hogy ötödik után rengeteg gyerek elmegy a kisgimnáziumba, főleg a jobb tanulók.” Oláh Hajnalka és szintén az intézményben dolgozó Balogh Csaba tanár úr egyöntetűen állítják, hogy az iskola igazgatása mindent megtesz a galántai gyermekes magyar szülők döntésének befolyásolása érdekében.

Ugyanakkor Pék László és Szanyi Mária úgy vélik, az iskolának/iskoláknak jobban kellene propagálniuk magukat, és sokkal szorosabb kapcsolatot kellene ápolniuk a szülőkkel. „Galántán a szlovák iskolák között is dúl a harc, és így a szülők nem kapnak tényleges információt arról, hogy milyen a színvonala egy bizonyos iskolának, így nagyon fontos lenne a szülő-iskola kapcsolat. Továbbá annak, hogy láttatja-e magát az az iskola. Sajnos nem nagyon foglalkoznak azazal, hogy egy adott iskolából hányan jutnak el a minőségi diplomáig. Persze ha magyar iskoláról beszélünk, akkor vannak nagyon elkötelezett családok,

akik tartják a nemzetiségüket, de sajnos ez a kevesebb. Egy iskola színvonalát nagyon nagymértékben meghatározza az, hogy mennyi kitekintést ad a gyermekeknek. Az iskola és a szülők kapcsolata is nagyon fontos lenne és a helyi társadalmak tájékoztatása. A családlátogatást is nagyon fontosnak találom. Felvenni a kapcsolatot a szülőkkel, már a beiratkozás előtt, de ha már nem látogathatja végig a pedagógus a családokat, akkor ezért kellenek a baba-mama klubok” – fejtette ki egyszerre véleményét és javaslatait is Szanyi Mária.

KONZEVENCIAK

Összegezve a rövid interjúelemzést és a galántai helyzetképet, úgy gondolom, a szakértők, pedagógusok véleménye alapján három fontos összefüggésre szabad és lehet felhívni az olvasó és a hasonló helyzetben lévő pedagógusok figyelmét. A délszlovákiai magyar tannyelvű kisiskolák megmaradásának demográfiai, statisztikai feltételei részben adottak, részben viszont van némi mozgáster a pedagógusoknak. Főként a szülőkkel, különösen a vegyes házasságokban élőkkel való kapcsolatok kialakításában, szervezetté tételében és a magyar tannyelvű oktatás előnyeiről való meggyőzésben. Ez utóbbi vonatkozásban például nagyon fontos tudatosítani annak jelentőségét, hogy

iskoláinkban mind a két nyelvet és kultúrát el lehet sajátítani, ami a többségi iskolákról nem mondható el.

Ugyanilyen fontos a négy interjúalany felismerése, hogy támogatni és minden érintett részéről igényelni kellene a központi iskolák és a kisiskolák kapcsolatainak szorosabbra fűzését. Járásaink, magyar többségű kistérségeink iskolái ugyanis akarva-akaratlanul egy hajóban eveznek, s együttműködésük nemcsak az oktatás hatékonyságának a növelését, hanem a magyar tannyelvű iskolák társadalmi megbecsültségének erősödését is elősegítheti.

A magyar tannyelvű iskolák Galántán és a járás magyar lakosságú falvaiban az elmúlt két-három évtizedben folyamatosan új kihívásokkal szembesülnek. A kisiskolák megszűnését lehet, de nem érdemes kizárólag a demográfiai válsághelyzet nem kívánatos következményeként, egyfajta sorscsapásként értékelni és letudni. Fontos lenne az iskolák nélkül maradó települések helyi oktatási (hétvégi, kisegítő vagy éppen felnőtt- és szakoktatási, hitoktatási, stb.) igényeit, lehetőségeit felmérni, s ehhez kormányzati és magyarországi támogatási forrásokat hozzárendelni.

JEGYZETEK

¹ Jelen munkát a Magyarország Collegium Talentum 2018 programja támogatta.

